

Flexwerk verdient beter

Onzeker werk en de kosten voor de samenleving

FNV-rapport 1 mei 2018

Inleiding

De arbeidsmarkt is de laatste twintig jaar steeds flexibeler geworden. Nog maar 60% van de werkende bevolking in Nederland heeft een vast contract als gevolg van de groei van onzeker werk. Daardoor verkeren steeds meer werkenden in onzekerheid, wat veelal negatieve invloed heeft op hun leven. De flexibilisering heeft echter ook grote economische gevolgen voor heel Nederland. Mensen krijgen later kinderen door de onzekerheid, stellen het kopen van een huis uit en hebben minder mogelijkheden tot bijscholing bij de werkgever.

Een steeds groter deel van het in Nederland verdiende inkomen valt toe aan kapitaal, terwijl een steeds kleiner deel terecht komt bij werkenden¹. De Nederlandse Bank heeft aangetoond dat dit voor een groot deel samenhangt met de flexibilisering van de arbeidsmarkt². Doordat het aandeel van werkenden in het totale nationale inkomen nu zo laag is, maakt dat er in Nederland veel ruimte is voor hogere lonen voor zowel mensen met onzeker werk als voor werkenden met een vast contract. Hierover is brede consensus onder Nederlandse economen. Door onder meer het CPB³ en DNB wordt bevestigd dat er veel ruimte is voor hogere lonen. Het gunstige bestedingseffect dat uitgaat van hogere lonen zal in het bijzonder gunstig zijn voor het binnenlands bedrijfsleven en is goed voor de werkgelegenheid.

De doorgesloten flexibilisering van de arbeidsmarkt pakt bovendien ongunstig uit voor de overheidsbegroting. Mensen met een onzeker contract verdienen fors minder en dragen daarom minder belasting af. Als mensen met een onzeker contract even veel zouden verdienen als mensen met een vast contract, dan zou dat een voordeel voor de Nederlandse schatkist opleveren van tien miljard euro.

Groei onzeker werk

Het aandeel onzeker werk ligt in Nederland op een uitzonderlijk hoog niveau in vergelijking met de rest van Europa. Bovendien groeit het aandeel flexibele banen en het aandeel zzp harder dan in andere Europese landen. Deze sterke groei is begin deze eeuw ingezet. Met uitzondering van het aandeel van uitzendkrachten, laten alle categorieën onzeker werk een structureel stijgende trend zien. Het aantal uitzendkrachten fluctueert mee met de conjunctuur.

Het aantal werknemers met een onzeker contract is inmiddels gegroeid tot 1,8 miljoen. In veel gevallen zijn het mensen met een lage opleiding. Van de mensen met een lage opleiding heeft 35% een flexibele arbeidsrelatie, terwijl dat bij mensen met een hoge opleiding 15%. Ook gaat het vaker om jongeren. Zo heeft 68% van de jongeren tot 25 jaar een flexibele arbeidsrelatie. In de leeftijd tot

¹ Het aandeel van werkenden (werknemers plus zelfstandigen) in het totaal nationaal inkomen wordt aangeduid met arbeidsinkomensquote. Het aandeel van wat werkenden verdienen in de Nederlandse marktsector is de afgelopen twintig jaar gedaald van ruim 80% naar circa 73%. Zie hiervoor ook figuur 5 in dit document.

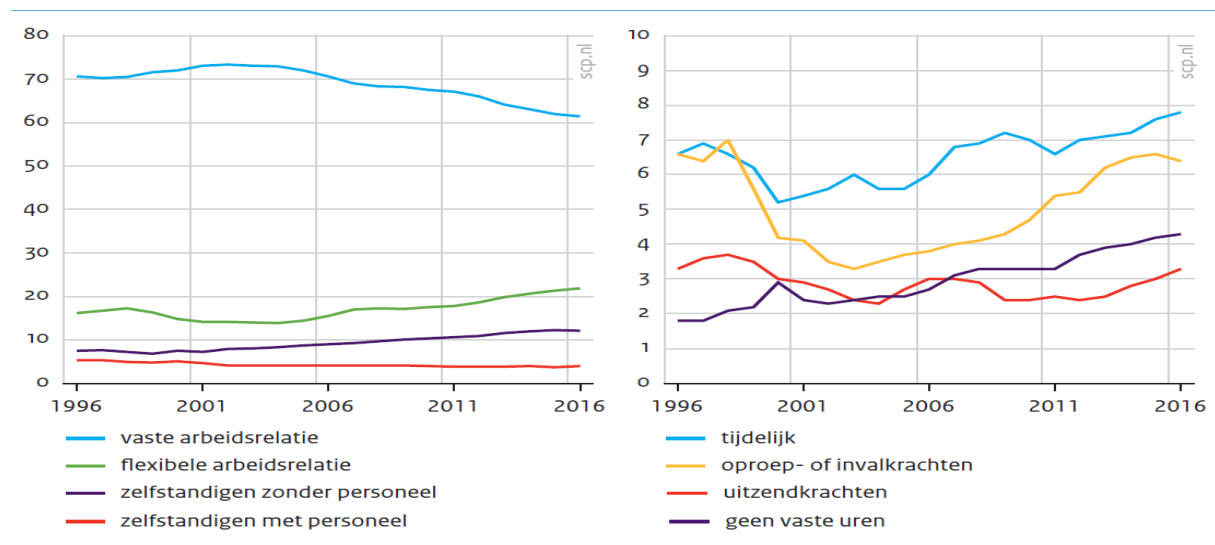
² Zie 'Flexibilisering arbeidsmarkt gaat gepaard met daling arbeidsinkomensquote', DNBbulletin, DNB, 2018

³ Zie 'Signalen op groen, Lonen blijven achter', juni raming 2017, CPB, 2017

van 25 jaar tot 35 jaar is dat nog altijd 35%. In de leeftijd 55 tot 65 blijft het percentage beperkt tot 8%.

De groep zelfstandigen is 1,4 miljoen groot. Ongeveer 350 duizend zelfstandigen hebben personeel in dienst. De groep zelfstandigen die geen personeel in dienst hebben zijn te onderscheiden in de groep zzp'ers die alleen hun arbeid inzetten en de groep die meer kapitaal inzet en bijvoorbeeld gericht is op de verkoop van producten. De grote groep zzp'ers die voornamelijk arbeid inzet, verricht werkt die nog de meest lijkt op het werk van werknemers. Het is juist deze groep zelfstandigen die sterk in aantal zijn gegroeid. Deze groep is ongeveer 800 duizend groot.

Figuur 1. Arbeidsrelaties in procenten van het aantal werkenden

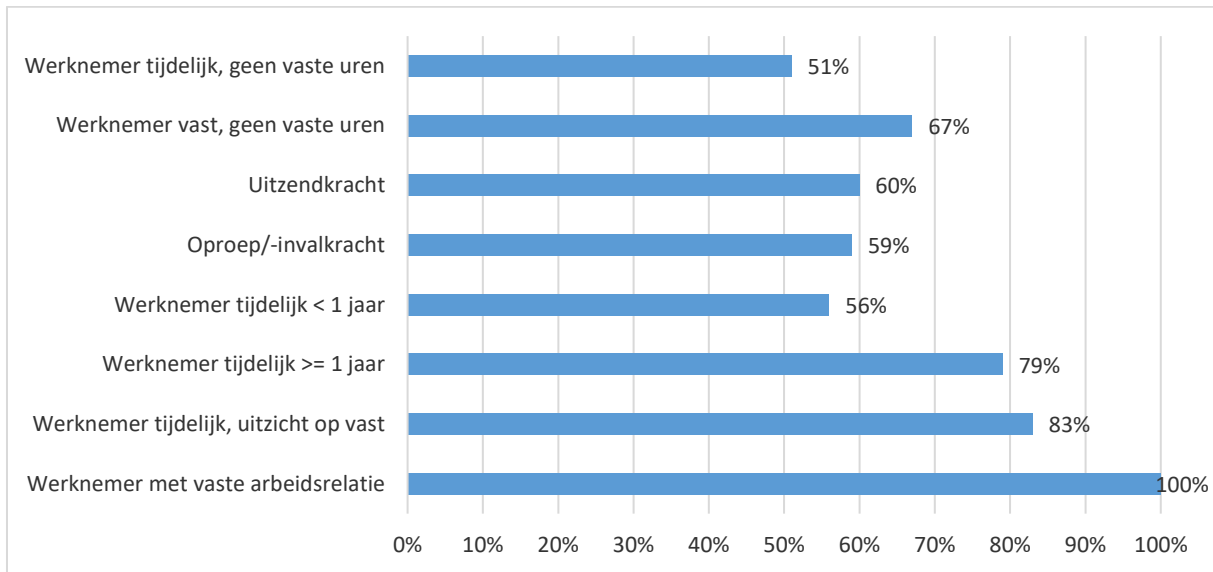
Bron: De sociale staat van Nederland 2017, SCP.

Fors lagere beloning bij werknemers met onzeker werk

Tot de beloning voor werknemers hoort niet alleen het brutoloon, maar ook de premies van werknemersverzekeringen en het aandeel van de werkgever in de pensioenpremies. Dit wordt ook wel het primair loon genoemd en is gelijk aan de totale werkgeverslasten.

In het onderzoek *inkomenspositie van flexwerkers 2016* van het CBS, wordt aangetoond dat het primair loon voor werknemers met een onzeker contract fors lager is ten opzichte van werknemers met een vast contract. Om dit zuiver te bepalen heeft het CBS een multivariate regressieanalyse uitgevoerd waarbij is gekeken in hoeverre de hoogte van het inkomen te maken heeft met het type contract. Daarmee worden andere effecten die van invloed zijn op de hoogte van het inkomen uitgesloten. Dit betreft persoonskenmerken als opleiding of leeftijd en kenmerken uit de werkkring zoals arbeidsduur, anciënniteit en de sector. Als eerste is het gemiddelde verschil naar type arbeidsrelatie (vast of een type flexibel dienstverband) bepaald. In de tweede stap is bekeken in hoeverre de verschillen naar het type contract overeind blijven wanneer er gecontroleerd wordt voor persoonskenmerken, zoals geslacht, leeftijd, herkomst en onderwijsniveau.

Figuur 2. Primair inkomen per uur van werknemers met een onzeker contract gecorrigeerd voor kenmerken uit de werkkring en persoonskenmerken als percentage van het inkomen van werknemers met een vast contract in 2015

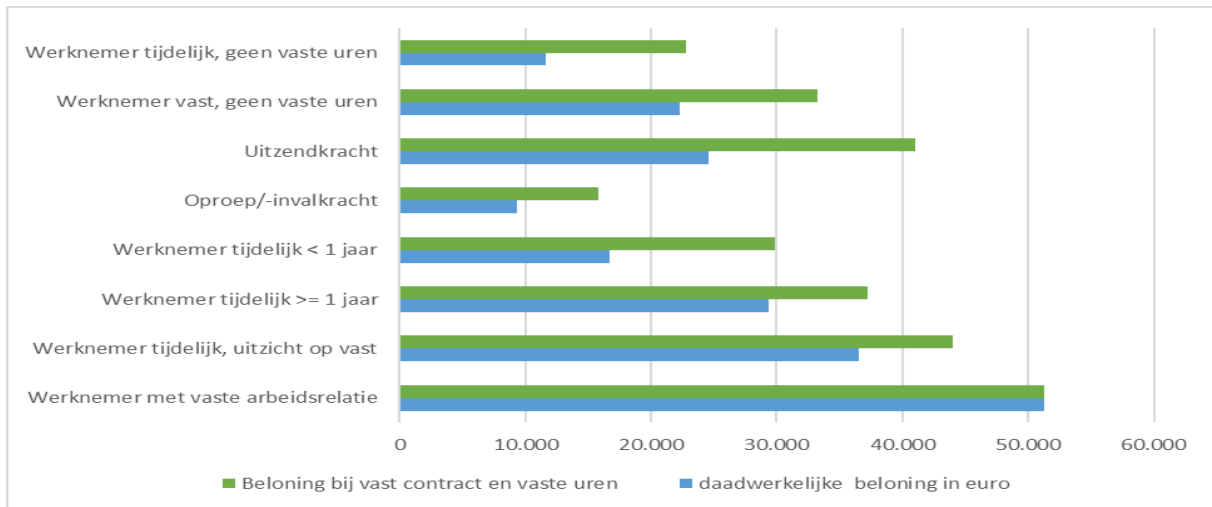

Bron: *Inkomenspositie van flexwerkers 2016, CBS.*

Het CBS heeft zo berekend wat de inkomensverschillen zijn tussen verschillen de vormen van flexibele contracten. Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat er inkomensverschillen naar type contract bestaan. Het inkomen van tijdelijke werknemers zonder vaste uren blijkt nu het laagst. Gecorrigeerd voor persoonskenmerken en baankenmerken verdienen zij 51 procent van het inkomen van een vaste werknemer. Voor de flexwerkers met een kortlopend contract is dit 56 procent. Oproepkrachten, uitzendkrachten en vaste werknemers zonder vaste uren zitten daar iets boven.

Gemiddeld blijft het primair loon van werknemers met een onzeker contract 35% achter bij werknemers met een vast contract. Dit komt neer op gemiddeld 9.900 euro per persoon. In de volgende figuur staat voor verschillende categorieën werknemers met een onzeker contract te lezen wat hun huidig inkomen is dat ze zouden moeten verdienen als ze gelijk betaald zouden worden als werknemers met een vast contract. Zo zou een oproepkracht 15.800 euro moeten verdienen om gelijk betaald te worden aan een werkende met een vast contract, maar is de daadwerkelijke primair inkomen van een oproepkracht/invalkracht 9.300 euro. Dat is gelijk aan 59% uit de bovenstaande figuur.

Figuur 3. De beloning van werknemers met een onzeker contact als zij even veel zouden verdienen als werknemers met een vast contract vergeleken met hun daadwerkelijke beloning (primair inkomen) in 2016 in euro's

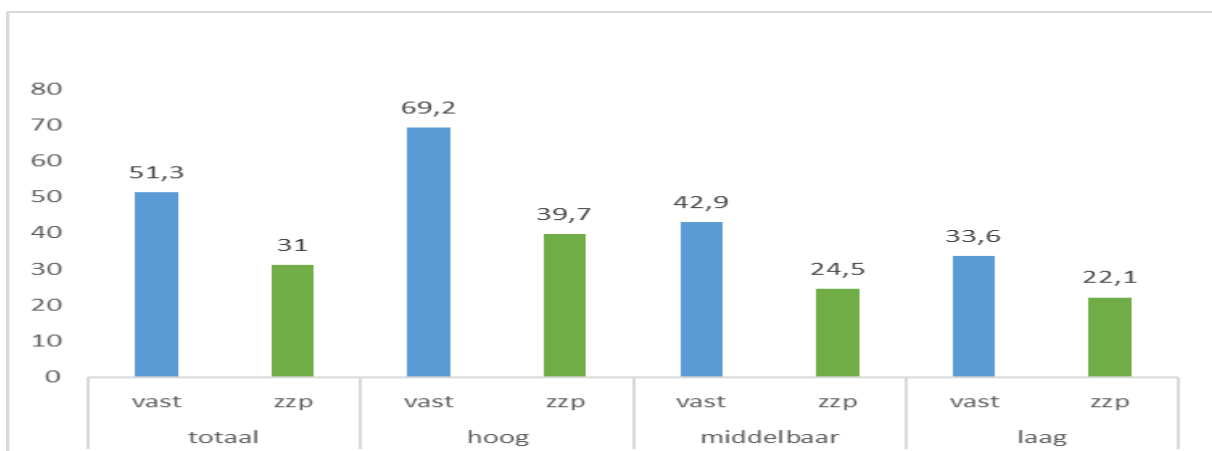

Bron: CBS, Bewerking FNV.

Grote inkomensverschillen tussen vast en zelfstandigen zonder personeel

Het daadwerkelijk verdiende primair inkomen van zelfstandigen zonder personeel die voornamelijk hun arbeid inzetten, blijft met 31 duizend fors achter bij het primair inkomen van werknemers met een vast contract. Het verschil is gelijk aan 20.300 euro. Hoogopgeleide zzp'ers hebben een inkomen van bijna 40 duizend euro. Laagopgeleide zzp'ers ongeveer de helft. Het primair inkomen van zzp'ers is te beschouwen als winst uit ondernemen of gelijk te stellen aan de omzet minus de gemaakte kosten. De verschillen in netto-inkomen tussen werknemers met een vast contract en zzp'ers zijn aanzienlijk geringer. Dat komt omdat zzp'ers niet verplicht zijn om pensioenpremie en premie voor de werknemersverzekeringen (arbeidsongeschiktheid, ziekte en werkloosheid) af te dragen. Opdrachtgevers maken hier op grote schaal misbruik van door tarieven te betalen waarvan vrijwillig verzekeren niet mogelijk is. Ook het fiscaal voordeel van zelfstandigen zoals de zelfstandigenaftrek, komt in veel gevallen bij opdrachtgevers terecht, die het gebruiken om de zzp-tarieven te drukken.

Figuur 4. Gemiddeld primair inkomen van werknemers met een vast contract en zzp'ers die eigen arbeid inzetten in euro's (x. 1000) in 2016 naar opleidingsniveau

Bron: CBS

Oorzaken achterblijven inkomen bij onzeker werk

Belangrijke oorzaak voor het achterblijven in inkomen is de zwakkere arbeidsmarktpositie. Zo zijn een deel van de oudere zzp'ers noodgedwongen als zelfstandige aan de slag, omdat een vaste baan voor hen niet meer haalbaar bleek of als 'te duur' door werkgevers worden bestempeld.

Werknemers met een onzeker contract zijn relatief vaak mensen met een lagere opleiding en zijn vaak jong. Bij elke wisseling van baan, moet opnieuw over het loon worden onderhandeld. Dit houdt het verdiende inkomen laag. Werknemers met een vast contract zullen naar verloop van tijd de periodieke verhogingen ontvangen en daardoor groeien in beloning. Uitzendkrachten vallen onder de cao voor uitzendkrachten. Deze cao kent een zeer sobere pensioenregeling. Dit draagt eraan bij dat het primair loon achter blijft bij mensen met een vast contract. Doordat uitzendkrachten onder de uitzend-cao vallen, kunnen ze niet profiteren van loonelementen die niet onder de inlenersbeloning vallen, zoals de 13de maand, winstuitkering of Arbo-toeslagen.

Ook is het voor werkgevers aantrekkelijk om gebruik te maken van flexibele arbeidsmigranten. Als deze arbeidsmigranten tijdelijk in Nederland werken, dan kunnen zij een A1-verklaring aanvragen en hoeft er in Nederland geen sociale verzekeringspremie (bijvoorbeeld AOW of werkloosheid).

Werkgevers blijken in staat om een deel van dit voordeel naar zich toe te laten vallen door een lager brutoloon te betalen.

Voor zelfstandigen geldt bovendien een slechte onderhandelingspositie. Zij mogen zich niet verenigen om gezamenlijk op te komen voor hogere tarieven. Volgens de Nederlandse mededingingswet geldt dit als kartelvorming. Wetgeving die eigenlijk bedoeld is om consumenten te beschermen tegen grote monopolies, verhindert hier dat zelfstandigen zich verenigen om hun tarief op een aanvaardbaar niveau te krijgen.

Arbeidsinkomensquote

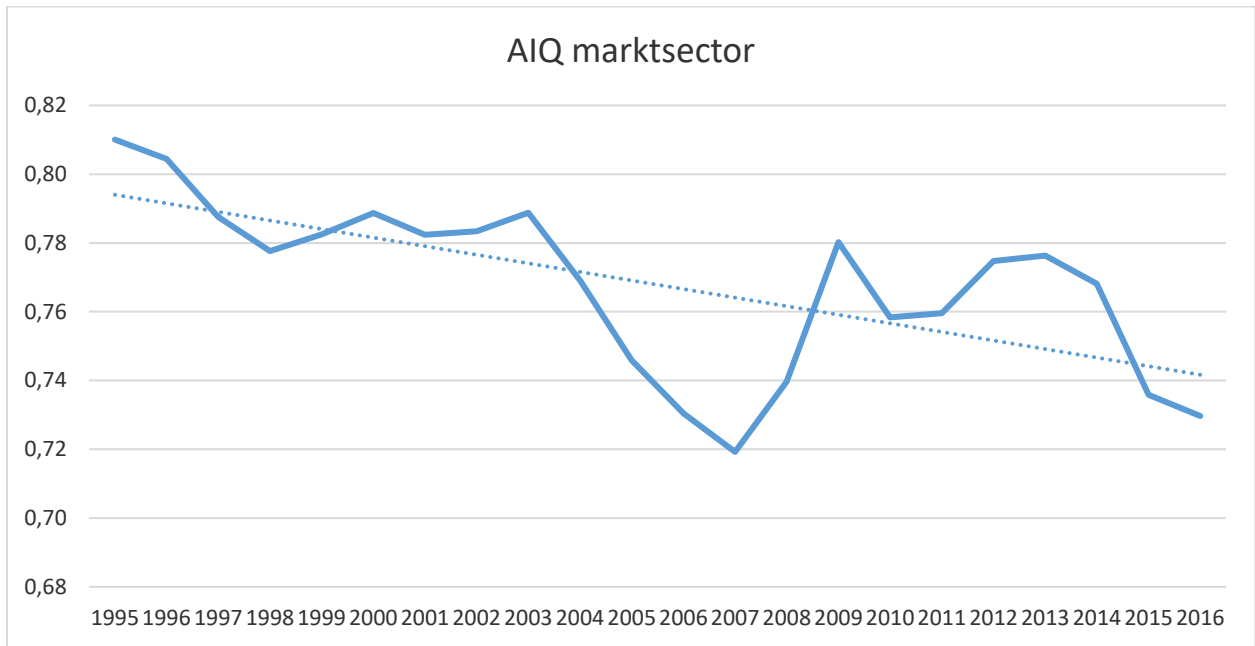
Onzeker werk is voor werkgevers veel goedkoper. Dat is dan ook een belangrijke reden waarom werkgevers graag gebruik maken van zelfstandigen en werknemers met een flexibel contract. Het is tevens de belangrijkste reden waarom het aantal mensen met een onzeker contract nog steeds toeneemt. Het (loon-)kostenvoordeel stuwt de winst van het Nederlandse bedrijfsleven op. Structureel neemt het inkomensaandeel van kapitaal in het nationaal inkomen toe, terwijl het arbeidsaandeel in het nationaal inkomen afneemt. De Nederlandse Bank heeft aangetoond dat de daling van de arbeidsinkomensquote in Nederland voor meer dan de helft samenhangt met de flexibilisering van de arbeidsmarkt⁴. Uit internationale literatuur blijkt dat technologisering en globalisering oorzaken zijn achter aan de daling van de arbeidsinkomensquote. In de volgende figuur is de ontwikkeling van de arbeidsinkomensquote in de marktsector⁵ te zien over de periode 1995-2016⁶. In deze twintig jaar is de arbeidsinkomensquote gedaald van boven de 80% naar circa 73%.

⁴ Zie 'Flexibilisering arbeidsmarkt gaat gepaard met daling arbeidsinkomensquote', DNBbulletin, DNB, 2018

⁵ Onder marktsector wordt doorgaans verstaan de totale economie exclusief de overheid, onderwijs, gezondheidszorg, onroerend goed sector en delfstofwinning. In verband met de nieuwe berekeningswijze van het CBS om de AIQ te bepalen, rekenen we tevens de financiële sector niet mee. Nieuwe AIQ-berekeningsmethode is na te lezen bij het CBS.

⁶ Uit het Centraal Economisch Plan 2018 blijkt dat de arbeidsinkomensquote in 2017 verder is gedaald. In 2018 verwacht het CPB een verdere daling, terwijl in 2019 een stijging volgt. Sinds betreft het CPB de hele Nederlandse economie bij de bepaling van de arbeidsinkomensquote exclusief het overheidsbestuur en onderwijs, maar inclusief niet-marktsectoren zoals zorg, onroerend goed en delfstofwinning. Deze laatste sectoren hebben een AIQ-niveau en ontwikkeling die sterk afwijkt van andere marktsectoren, waardoor het zicht in ontwikkelingen in andere economische sectoren wordt verstoord.

Figuur 5 Arbeidsinkomensquote (AIQ) in de marktsector in de periode 1995-2016

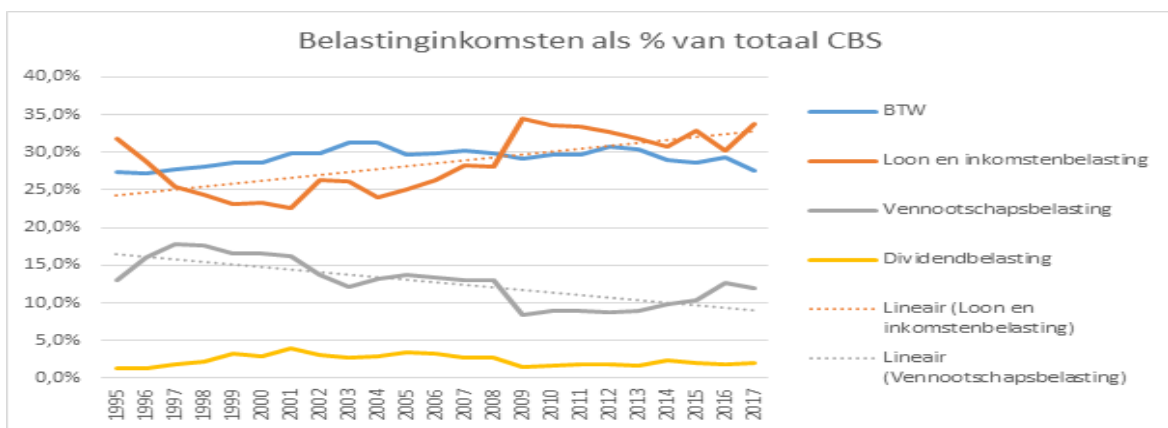

Bron: CBS, bewerking FNV.

Afname belastingdruk op kapitaal

Een steeds groter deel van het nationaal inkomen valt aan de factor kapitaal toe. Bovendien neemt de belastingdruk op kapitaal structureel af. De volgende figuur laat zien dat de opbrengst van de vennootschapsbelasting in de totale belastingopbrengst structureel aan het dalen is. Belastingontwijking door grote bedrijven en dalende belastingtarieven in de vennootschapsbelasting zijn hier de oorzaak van. Tegelijkertijd neemt belastingdruk op arbeid toe, maar neemt het aandeel van werkenden in het nationaal inkomen af.

Figuur 6 Belastinginkomsten naar categorieën als percentage van de totale belastinginkomsten in de periode 1995-2017

Bron: CBS.

Inkomenstekort werknemers met onzeker contract en zelfstandigen

De winsten van bedrijven nemen in Nederland structureel flink toe, terwijl bedrijven steeds minder bijdragen aan de totale belastingopbrengst. Flexibilisering van de arbeidsmarkt heeft stevig bijgedragen aan deze winstgroei. Dat betekent dat er veel financiële ruimte is in het Nederlandse bedrijfsleven om het primair inkomen van onzeker werk te verbeteren. Het is daarom interessant om te berekenen wat het de Nederlandse economie zou kosten als onzeker werk gelijk betaald zou worden als vast werk. Dat is betrekkelijk eenvoudig te doen.

Er zijn momenteel in Nederland circa 1,8 miljoen werknemers met een onzeker contract. Gemiddeld is hun primair inkomen 9.900 euro lager. Dat betekent dat zij in totaal **18 miljard euro** minder verdienen dan mensen met een vast contract. Bijna 80% van deze mensen werkt in de marktsector en de rest in de publieke sector zoals overheid, onderwijs en zorg. Dit betekent voor de marktsector dat zij 14,3 miljard euro extra aan loonkosten moeten betalen om werknemers met een onzeker contract gelijk te lasten betalen als mensen met een vast contract. Voor de publieke sector gaat het dan om 3.7 miljard euro.

Er zijn ruim 800 duizend zzp'ers die vooral hun arbeid aanbieden. Het werk wat deze zzp'ers doen hebben de meeste raakvlakken met werknemers. Hun primair inkomen is gemiddeld 20.300 euro lager dan die van werknemers met een vast contract. Dat betekent dat zzp'ers in totaal 17 miljard euro minder verdienen. Van deze mensen werkt 82% in de marktsector en de rest in de publieke sector. Dit betekent voor de marktsector dat zij 13,8 miljard euro extra aan zzp'ers moeten betalen om tot een gelijk primair inkomen te komen als werknemers met een vast contract. Voor de publieke sector gaat het dan om 3,2 miljard euro.

In totaal blijft hiermee het primair inkomen van mensen met een onzeker contract 35 miljard euro achter bij de werkenden met een vast contract. Indien het hogere primair loon volledig ten laste van bedrijven zou komen, zou dit een verhoging van de arbeidsinkomensquote van 73% naar circa 80% betekenen en daarmee vergelijkbaar worden met het niveau van de arbeidsinkomensquote in de tweede helft van de jaren negentig.

Inkomenstekort werknemers met onzeker contract en zelfstandigen

De winsten van bedrijven nemen in Nederland structureel flink toe, terwijl bedrijven steeds minder bijdragen aan de totale belastingopbrengst. Flexibilisering van de arbeidsmarkt heeft stevig bijgedragen aan deze winstgroei. Dat betekent dat er veel financiële ruimte is in het Nederlandse bedrijfsleven om het primair inkomen van onzeker werk te verbeteren. Het is daarom interessant om te berekenen wat het de Nederlandse economie zou kosten als onzeker werk gelijk betaald zou worden als vast werk. Dat is betrekkelijk eenvoudig te doen.

Er zijn momenteel in Nederland circa 1,8 miljoen werknemers met een onzeker contract. Gemiddeld is hun primair inkomen 9.900 euro lager. Dat betekent dat zij in totaal **18 miljard euro** minder verdienen dan mensen met een vast contract. Bijna 80% van deze mensen werkt in de marktsector en de rest in de publieke sector zoals overheid, onderwijs en zorg. Dit betekent voor de marktsector dat zij 14,3 miljard euro extra aan loonkosten moeten betalen om werknemers met een onzeker contract gelijk te lasten betalen als mensen met een vast contract. Voor de publieke sector gaat het dan om 3.7 miljard euro.

Er zijn ruim 800 duizend zzp'ers die vooral hun arbeid aanbieden. Het werk wat deze zzp'ers doen hebben de meeste raakvlakken met werknemers. Hun primair inkomen is gemiddeld 20.300 euro lager dan die van werknemers met een vast contract. Dat betekent dat zzp'ers in totaal 17 miljard

euro minder verdienen. Van deze mensen werkt 82% in de marktsector en de rest in de publieke sector. Dit betekent voor de marktsector dat zij 13,8 miljard euro extra aan zzp'ers moeten betalen om tot een gelijk primair inkomen te komen als werknemers met een vast contract. Voor de publieke sector gaat het dan om 3,2 miljard euro.

In totaal blijft hiermee het primair inkomen van mensen met een onzeker contract 35 miljard euro achter bij de werkenden met een vast contract. Indien het hogere primair loon volledig ten laste van bedrijven zou komen, zou dit een verhoging van de arbeidsinkomensquote van 73% naar circa 80% betekenen en daarmee vergelijkbaar worden met het niveau van de arbeidsinkomensquote in de tweede helft van de jaren negentig.

Tabel 1 *Inkomenstekort van werknemers met een onzeker contract en zelfstandigen in 2016 uitgesplitst naar marktsector en publieke sector in miljarden euro's*

marktsector		28,1
wv. werknemers met flexibel contract	14,3	
zelfstandigen die arbeid aanbieden	13,8	
Publieke sector		6,9
wv. werknemers met flexibel contract	3,7	
zelfstandigen die arbeid aanbieden	3,2	
Totaal		35,0
wv. werknemers met flexibel contract	18,0	
zelfstandigen die arbeid aanbieden	17,0	

Bron: berekening FNV.

Gevolgen voor de overheidsfinanciën

Het gelijktrekken van het primair inkomen van mensen met een onzeker contract met die van werknemers met een vast contract, pakt gunstig uit voor de overheidsfinanciën. Zo leidt een hoger inkomen voor werknemers met een flexibel contract tot een hogere afdracht van inkomstenbelasting. Ook zullen werkgevers meer premies voor de sociale werknemersverzekeringen moeten afdragen. Ook zelfstandigen zullen bij een hoger inkomen meer inkomstenbelasting afdragen. Bovendien zullen ze meer premie afdragen voor het inkomensafhankelijke deel van de ziektekostenpremie. Daarnaast betekent een hoger inkomen van werkenden met een onzeker contract dat dan de overheid kan besparen op de inkomensafhankelijke uitgaven voor toeslagen. In totaal levert dit voor de overheid 17 miljard aan extra inkomsten op.

Tabel 2 *Effect op de overheidsbegroting van het gelijk trekken van primair loon van onzeker werk aan werknemers met een vast contract in miljarden euro's*

Gemiste inkomstenbelasting werknemers	6,1
Gemiste sociale werkgeverspremies (excl. Pensioen)	1,9
Besparing uitgaven aan toeslagen	0,5

ZVW premie zelfstandigen	0,9	
Gemiste inkomstenbelasting zelfstandigen	7,6	
Extra uitgaven aan hoger primair loon werknemers onzeker werk		3,7
Extra uitgaven aan hogere beloning zelfstandigen		3,2
Totaal	17,0	6,9
Saldo effect op de overheidsbegroting		10,1

Bron: Berekening FNV op basis van CBS-gegevens.

Hiertegenover staat dat de publieke sectoren ook meer uitgaven heeft aan de honorering voor ingehuurd zelfstandigen en het beter betalen van flexibele werknemers. Dit leidt tot bijna 7 miljard aan extra uitgaven. Per saldo zal het gelijk trekken van het primair inkomen van onzeker werk met die van werknemers met een vast contract leiden tot een verbetering van de overheidsbegroting van **10 miljard euro**.

Samenvatting

Onzeker werk wordt aanzienlijk minder goed betaald dan zeker werk. Berekeningen wijzen uit dat dit gaat om in totaal om 35 miljard euro, waarvan 28 miljard voor werkenden in de marktsector en 7 miljard voor werkenden in de publieke sector. Er is brede consensus onder economen dat er in Nederland veel ruimte is voor hogere lonen, bijvoorbeeld voor onzeker werk. Zo neemt de arbeidsinkomensquote in de marktsector structureel af en zijn de winsten van het bedrijfsleven historisch hoog. Hogere lonen zijn gunstig voor de koopkracht en zijn een belangrijke stimulans voor de economie. Het gelijk trekken van de beloning voor onzeker werk aan vast werk is bovendien gunstig voor de Nederlandse schatkist. Dit voordeel wordt gecijferd op 10 miljard euro.

Bijlage 1: Wat de FNV vraagt van werkgevers en de politiek

De FNV is een Offensief gestart om een eind te maken aan oneerlijke concurrentie tussen werkenden. Dit zijn de belangrijkste eisen:

Bij werkgevers/opdrachtgevers

1. Vast werk moet de norm zijn:

Iedereen krijgt een vast contract voor banen die het (bijna) hele jaar bestaan. Alleen voor ziek en piek willen we nog dat personeel wordt ingeleend, bijv. via een uitzendbureau. Heel specialistisch werk kan door een ander bedrijf of door een zelfstandige gebeuren, maar verder: iedereen in dienst bij de onderneming.

2. Onzeker werk moet duurder:

Wie op een onzeker contract werkt, krijgt een hoger loon. Daarmee word je gecompenseerd voor de onzekerheid waarmee je opgescheept zit. Voor zelfstandigen stellen we minimumtarieven vast. En iedereen wordt goed ingeschaald, en gaat mee in de jaarlijkse loonrondes.

3. Iedereen moet onder de cao vallen:

We sluiten niet voor niets een cao af; alle werkenden bij de onderneming moeten daaronder vallen. We sluiten geen uitzendkrachten of anderen meer uit. Specialistisch werk, zoals de schoonmaak, kan door een ander bedrijf uitgevoerd worden en dan onder die cao betaald worden. Maar verder geen uitzonderingen meer en niemand op louter minimumloon.

Bij de regering

4. Onzeker werk moet duurder:

Uitzendwerk en ander onzeker werk moet onder een hoge WW-premie vallen. Zelfstandigen krijgen een arbeidsongeschiktheids- en pensioenverzekering. Een goede pensioenregeling wordt voor alle werkenden mogelijk gemaakt. En ook in Europa moeten we concurrentie op arbeidsvoorwaarden beperken.

5. De overheid moet als werkgever het goede voorbeeld geven:

De overheid stopt met inhuur van personeel via constructies maar neemt alleen nog mensen rechtstreeks in dienst. Als zelfstandigen worden ingehuurd, gebeurt dat tegen een fatsoenlijk tarief dat qua kosten vergelijkbaar is met de toepasselijke cao-lonen.

6. De onderhandelingsmacht van zelfstandigen moet worden vergroot:

Voor zelfstandigen wordt een uitzondering in de mededingingswet gemaakt zodat zij samen kunnen onderhandelen over tarief.

Bijlage 2: **Uitbuiting als verdienmodel in de praktijk**

In deze bijlage een aantal concrete voorbeelden van de manier waarop bedrijven bestaande regels ontduiken en omzeilen. Zoals het niet betalen van sociale premies, betalen van minimumloon in plaats van het cao-loon, achterhouden van toeslagen en reiskostenvergoedingen en inzetten van mensen via payrolling of als schijnzelfstandige. De FNV heeft een speciale afdeling Handhaving en Naleving FNV die deze misstanden aan de kaak stelt.

Voorbeeld uit de scheepsbouw: ijzerwerker Mariusz en zijn 100 collega's

Mariusz werkt sinds 2014 als IJzerwerker op een scheepswerf in het noorden van het land. Hij was in dienst bij een Roemeens uitzendbureau dat hem via haar Nederlandse moederbedrijf uitzond naar de werf. Hij kwam hier werken op basis van een A1 verklaring, zodat hij premies voor sociale verzekeringen afdroeg in Roemenië en niet in Nederland.

Hij verdiende in Nederland 2400 euro netto per maand. Dat bedrag bestond grotendeels uit een netto dagvergoeding voor het werken in Nederland (70 euro per dag in Nederland) en een in Roemenië uitgekeerd loon van 260 euro. Hij en zijn collega's moesten daarvoor wel 13 uur per week extra overwerken en kregen geen doorbetaalde vakantie- en ADV dagen.

Vergeleken met collega's die netjes volgens cao beloond werden, verdienden de Roemeense ijzerwerkers zo per maand 1100 euro bruto te weinig en bouwden zij dus veel te weinig sociale zekerheid op in Roemenië omdat zij over de dagvergoeding niets afdroegen. Dat zij het weinige dat zij afdroegen, in Roemenië afdroegen en niet in Nederland, was dat ook niet bevorderlijk voor het draagvlak van sociale zekerheid hier. Netto was dit verschil vanwege die hoge netto dagvergoeding veel minder (circa 180 euro per maand).

De FNV heeft diverse procedures tegen de werf gevoerd en de Inspectie SZW onderzoek laten doen naar de beloning van de werknemers. Immers, naast de onderbetaling van de betrokken werknemers leidde deze manier van belonen tot verdringing van ijzerwerkers uit de omgeving.

Inmiddels is 80% van de nog op de werf werkzame Roemenen lid van FNV. FNV heeft met de werf en het uitzendbureau afspraken gemaakt over de manier waarop de werknemers beloond moeten worden. Zij hebben nu een normaal (vast) arbeidscontract met het Nederlandse uitzendbureau en worden keurig beloond volgens de cao Metalektro. Daarmee bouwen ze ook hogere sociale voorzieningen op rond werkloosheid/arbeidsongeschiktheid en worden ze gewoon doorbetaald als ze op vakantie gaan of als er even geen werk is.

Mariusz en zijn collega's zijn voorbeelden van de 100.000en arbeidsmigranten die naar Nederland worden uitgezonden of gedetacheerd. Door gebruik te maken van een A-1 verklaring, de ET-regeling (extraterritoriale kostenregeling) of de 30% regeling (voor de duurder betaalde buitenlandse werknemers) zijn de loonkosten lager en loopt de Nederlandse overheid veel belastinginkomsten en werkgevers- en werknemerspremies mis.

Door deze manier van verlonen, zijn Mariusz en zijn 100 collega's circa 1,3 miljoen euro bruto loon per jaar te kort gekomen. De overheid is jaarlijks circa 1,9 miljoen euro misgelopen aan belastinginkomsten en werkgevers- en werknemerspremies.

Voorbeeld afhandeling op Schiphol: uitzendkracht Nick Barnes

Nick Barnes is een van de meer dan 200.000 uitzendkrachten in Nederland. Hij werkte sinds januari 2011 als uitzendkracht in de vrachtafhandeling op Schiphol. Nick verdiende tot eind 2015 slechts het wettelijk minimumloon, maar deed hetzelfde werk als collega's in vaste dienst die wél volgens de cao van de opdrachtgever werden betaald. Nick verdiende meer dan 30 % te weinig als gevolg van een te laag uurloon, te laag vakantiegeld en het ontbreken van onregelmatigheidstoelagen. Hij was dus ook veel goedkoper voor de werkgever dan iemand in vaste dienst.

Vooraf het niet uitbetalen van onregelmatigheidstoelagen tikte erg aan, want Nick en al zijn collega uitzendkrachten werkten juist op de onregelmatige uren in de avond, nacht en vroege ochtend waarover volgens de cao een toeslag betaald moet worden. Naast de aanzienlijke onderbetaling hadden Nick en zijn collega's geen enkel uitzicht op zekerheid. Door het toepassen van een schijnconstructie door het uitzendbureau bleven Nick en zijn collega's altijd in de eerste fase van de uitzendketen, konden zij elke dag voor wisselende uren opgeroepen worden en bouwden zij nauwelijks pensioen op.

Nick is samen met andere uitzendkrachten, vaste collega's en de FNV in gesprek gegaan met het uitzendbureau en de opdrachtgever. Na lang onderhandelen en het naar buiten brengen van het verhaal is vanaf 1 januari 2016 het juiste loon betaald en hebben Nick en een flink aantal andere uitzendkrachten een vaste baan gekregen bij de opdrachtgever. Daarnaast zijn Nick en 15 andere uitzendkrachten een juridische procedure begonnen om nabetaling te eisen over de periode 2011-2015. Eind maart 2018 heeft de rechter bepaald dat het uitzendbureau het misgelopen loon moet nabetalen. De rechter heeft bovendien uitgesproken dat bij schijnconstructies zoals deze, het cao-loon van de eindinlener/opdrachtgever ook voor uitzendkrachten geldt.

Nick werkte ca 19 uur per week en heeft in 4,5 jaar tijd circa € 17.000 te weinig loon ontvangen, waarvan 1500 reiskosten. Op fulltime basis zou dit ca € 35.000 zijn geweest.

Nick werkte samen met 100 tot 150 collega's voor hetzelfde uitzendbureau. Onze schatting is dat de uitzendkrachten op jaarbasis circa 1 miljoen euro te weinig loon, reserveringen en onregelmatigheidstoelagen hebben ontvangen. De Nederlandse overheid heeft daardoor minstens 420.000 euro per jaar te weinig belasting ontvangen en ca 300.000 euro te weinig werkgevers- en werknemerspremies. In totaal zijn de uitzendkrachten bijna acht jaar onderbetaald.

Voorbeeld regionale omroep, payroll en (schijn)zzp: Susan

Susan is één van de vele mensen die voor een regionale omroep werkt op een rommelcontract. Ze werkt al sinds 2000 in de sector en is sindsdien alleen maar achteruit gegaan in zekerheid en loon. Eerst was ze werkzaam als editor bij een lokale omroep. Tussen 2000 en 2012 was zij in vaste dienst en viel zij onder de omroep-cao. In 2012 verdiende zo nog ongeveer 3000 euro bruto per maand, waarover premies voor werknemersverzekeringen en pensioen werden afgedragen.

In 2012 is er een reorganisatie en heft de omroep zichzelf op om vervolgens te fuseren met een andere partij. Vervolgens wordt Susan weer aangenomen in exact dezelfde functie, maar dan via het payrollbedrijf Tentoo Collective Freelance & Flex. Zij krijgt een all-in loon van €27,50 per uur. Het kaal brutoloon is: € 15,87 bruto excl. BTW/Incl. commissie en daarover worden premies betaald. Pensioen is teruggezet naar Stipp plus (pensioen voor uitzendkrachten), ze krijgt nog maar 20 vakantiedagen en geen eindejaarsuitkering meer. Ook heeft Susan nu onzeker werk, omdat ze als uitzendkracht werkt en het aantal uren per week verschilt.

In 2015 treed de WWZ in werking en veranderen de regels. Voortaan moeten er 6 maanden tussen werk zitten in plaats van 3 om de keten van losse contracten opnieuw te laten starten. Tentoo kiest ervoor om Susan 3 maanden niet meer op te roepen, zodat er geen opvolgend werkgeverschap is en om zo te voorkomen dat de keten doorloopt en ze in vaste dienst komt. Na 3 maanden WW uitkering komt ze in dienst bij Tentoo Directors Cast & Crew.

Tentoo geeft aan dat Susan niet verplicht is zich te verzekeren voor pensioen en zo meer netto overhoudt. Susan gaat hiermee over naar een overeenkomst van opdracht en wordt (schijn)zzp'er. Het tarief en voorwaarden blijven gelijk en ze bouwt rechten op voor sociale verzekeringen (maar minimaal omdat het loon laag is). In de praktijk heeft Susan geen pensioen meer, geen onderhandelingspositie, geen vakantiedagen, geen vakantiegeld, valt ze onder het rariteitenbesluit (waarbij je alleen gebruik kan maken van verzekeringen als je aan voorwaarden voldoet), geen reiskostenvergoeding en vooral heel erg onzeker werk. Zij heeft op het moment een all-in tarief van €21,74 bruto per uur.

Susan werkt nu als (schijn)zzp'er en heeft inmiddels geen recht meer op pensioen, doorbetaling bij ziekte, vergoeding reiskosten, vakantiedagen en vakantiegeld, eindejaarsuitkering et cetera. Rechten die zij als vaste werknemer wel had. Op jaarbasis verdient zij bovendien bijna 6.000 euro minder dan een vaste werknemer. De overheid loopt ca 2.500 euro belastinginkomsten mis, en ca 4.500 euro te weinig premies als gevolg van de zzp-constructie. Het is niet bekend hoeveel mensen in een vergelijkbare positie verkeren als Susan.

Voorbeeld bouw: schijnzelfstandige ijzervlechters in Leeuwarden

In het project Centrale As, de bouw van een aquaduct bij Leeuwarden, werden onder meer uitzendkrachten en zzp'ers uit Den Haag ingehuurd. Deze ervaren ijzervlechters reisden zo'n 5 uur per dag, zonder vergoeding van hun reizen die volgens de cao wel uitbetaald moesten worden. Ze verdienden allemaal 18 tot 20 euro per uur.

De FNV kwam deze situatie op het spoor en heeft de Inspectie SZW gevraagd de situatie van de ijzervlechters uitgebreid te onderzoeken. Conclusie van het onderzoek is dat het wemelt van de misstanden bij de aanleg van de Centrale As. De Inspectie SZW schrijft dat voor de ijzervlechterwerkzaamheden op het project De Centrale As van enige zelfstandigheid geen sprake was.

Door de dubieuze constructies met schijnzelfstandigen, kun je spreken van zwartwerken. Er worden hier geen werkgevers- en werknemerspremies afgedragen en vrijwel geen belastingen afgedragen aan de overheid.

Op basis van de rapporten concludeert de FNV dat ook bij de uitzendkrachten werkzaam bij het project Centrale As niet het juiste uurloon is betaald, reizen en reiskosten niet werden uitbetaald, werktijden werden overschreden, werken op zaterdag niet correct is betaald, er geen pensioenpremies werden afgedragen en roostervrije dagen niet werden uitbetaald.

De schijnzelfstandigen die werken aan de Centrale As, aquaduct bij Leeuwarden zijn de helft goedkoper dan werknemers of zzp'ers die op de juiste manier worden betaald. Ook bouwen de schijnzelfstandigen geen enkele vorm van sociale zekerheid op. Twintig schijnzelfstandigen kosten 691.200 euro per jaar. Twintig ijzervlechters in vaste dienst - of op de juiste manier betaalde uitzendkrachten - kosten bijna het dubbele: € 1.279.618,60. De hoofdaannemers en de provincie kunnen dus samen de winst verdelen: bijna 6 ton. Een schijnzelfstandige of uitzendkracht komt intussen per maand 1700 euro te kort.